

Competentievergroting

Jeugdhulp in tehuizen en dagcentra

N.W. Slot

H.J.M. Spanjaard

Vierde druk

Omslagontwerp

Studio Pietje Precies, Hilversum

Vormgeving binnenwerk

Imago Mediabuilders, Amersfoort

Afbeelding op het omslag

'De zusjes' (1955) door Eugène Brands

Illustraties

Juliette de Wit

Over ThiemeMeulenhoff

ThiemeMeulenhoff is dé educatieve mediaspecialist en levert educatieve oplossingen voor het Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs, Middelbaar Beroepsonderwijs en Hoger Onderwijs. Deze oplossingen worden ontwikkeld in nauwe samenwerking met de onderwijsmarkt en dragen bij aan verbeterde leeropbrengsten en individuele talentontwikkeling.

ThiemeMeulenhoff haalt het beste uit elke leerling.

Meer informatie over ThiemeMeulenhoff en een overzicht van onze educatieve oplossingen:
www.thiememeulenhoff.nl of via de Klantenservice
088 800 20 15.

ISBN 978 90 06 00000 0
Vierde druk, eerste oplage, 2016

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2016

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO₂-neutraal geproduceerd. Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk. Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

Deze uitgave is volledig CO₂-neutraal geproduceerd. Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk. Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

Woord vooraf

Hulpverleners die met kinderen en jongeren in tehuizen en dagcentra werken, hechten veel belang aan veiligheid en ontwikkeling. Hun aandacht gaat niet alleen uit naar problemen en risico's, maar ook naar sterke punten en oplossingen. Daarnaast is de blik ook sterk gericht op het sociale netwerk waar de jeugdige vandaan komt en vaak ook weer naar terugkeert: de ouders, broers en zussen, familieleden en andere belangrijke personen.

Competentievergroting is een motiverende aanpak die betrokkenen aanspreekt op hun mogelijkheden in plaats van hun tekorten en beperkingen. Daarbij wordt veel nadruk gelegd op het leren van vaardigheden die nodig zijn voor het leven thuis, op school, op het werk en in de vrije tijd. En ook op het versterken van sociale ondersteuning en het benutten van sterke punten van de jeugdige en diens omgeving.

Het is niet altijd eenvoudig om competentievergroting in praktijk te brengen. Dit geldt vooral voor groepsleiders die soms overspoeld worden door probleemgedrag van de jongeren, waardoor de aandacht voor positief gedrag en ontwikkelingskansen naar de achtergrond dreigt te verschuiven.

Dit boek staat uitgebreid stil bij de vraag hoe competentievergroting in de praktijk van de residentiële hulpverlening gerealiseerd kan worden. Het is een boek voor groepsleiders en hun begeleiders, voor methodiekontwikkelaars en voor studenten. De methodische aspecten in dit boek grijpen terug op de ontwikkelingspsychologie en de leertheorieën. Het aantal theoretische uiteenzettingen is beperkt omdat we vooral een praktijkboek wilden maken.

Het boek heeft vanaf de eerste druk in 1999 een belangrijke rol gespeeld bij de wijde verspreiding van deze werkwijze. Sindsdien hebben zich in de jeugdhulp tal van ontwikkelingen voorgedaan. Met de druk van 2009 kwam er meer aandacht voor de positie van de ouders, diagnostische hulpmiddelen en de cognitieve en morele aspecten van gedragsverandering.

De komst van de Jeugdwet en de Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen in 2015 heeft ertoe geleid dat het boek op diverse plaatsen grondig is vernieuwd. De oorspronkelijke titel *Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg* is veranderd in: *Competentievergroting. Jeugdhulp in tehuizen en dagcentra*. De krachten en doelen van jeugdigen, ouders en netwerk vormen nog sterker de rode draad voor de hulp. Daarnaast is er meer aandacht gekomen voor veiligheid van jeugdigen.

Bij het schrijven van deze en eerdere drukken van dit boek is dankbaar gebruikgemaakt van de ervaringen die groepsleiders en hun begeleiders in de praktijk met competentievergroting hebben opgedaan. Ook onze collega's van PI Research hebben door de jaren

heen bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van de methoden die kunnen worden aangewend om de competentie van ouders, kinderen en adolescenten te vergroten.

In het boek worden regelmatig kinderen en jongeren opgevoerd. De namen zijn gefingeerd en soms is het verhaal wat gewijzigd om herkenning te voorkomen. Als namen of situaties bekend voorkomen, berust dat op toeval. Met concrete voorbeelden willen we tot uitdrukking brengen dat de uiteindelijke toetsing van een methode plaatsvindt in het dagelijkse contact met kinderen, jongeren en ouders.

Wim Slot en Han Spanjaard

Inhoud

	Over de auteurs	18
I	Inleiding	19
I.1	Jeugdhulp in tehuizen en dagcentra	19
I.1.1	In de bossen of in de wijk?	20
I.1.2	Hoe ziet een leefgroepruimte eruit?	21
I.1.3	Taken van de groepsleider: verzorgen, opvoeden en behandelen	21
I.1.4	Jongeren betrekken	24
I.2	Verschillende indelingsprincipes	25
	<i>Terzijde: andere wetten, andere namen</i>	27
I.3	Residentiële hulp als onderdeel van een traject	27
I.4	Verschillende soorten residentiële jeugdhulp	28
I.4.1	Leefgroepen voor jeugdhulp	28
I.4.2	Gesloten jeugdzorg	28
I.4.3	Jeugdinstellingen	29
I.4.4	Kinder- en jeugdpsychiatrische centra	29
I.4.5	Tehuizen en dagcentra voor kinderen en jongeren met beperkingen	30
I.4.6	Kamertraining en begeleid wonen	30
I.4.7	Andere vormen van residentiële hulp	31
I.5	Competentievergroting in de residentiële jeugdhulp: een globale typering	31
I.5.1	Fysieke omgeving	32
I.5.2	Methodisch handelen	33
I.5.3	Feedbacksystemen	33
I.5.4	Weging van informatie, doelen en werkpunten opstellen	34
I.5.5	Reflectie en zelfsturing	34
I.5.6	Aanvullende interventies	35
I.6	Effectiviteit van hulpverlening gericht op competentievergroting	35
I.6.1	Onderscheid tussen model en methode	35
	<i>Terzijde: methodiek, interventie en programma</i>	36
I.6.2	Competentievergroting voor risicojongeren	36
I.6.3	Resultaten van interventies gericht op competentievergroting	37
I.6.4	Richtlijnen residentiële jeugdhulp	38
I.7	Opzet van dit boek	39
	Bijlage 1: Kerntaken van groepsleiders	40
2	Theoretische basis van competentievergroting	43
2.1	Inleiding	43
2.2	Competentie als ontwikkelingspsychologisch begrip	43

2.2.1	Competentie: voldoende vaardigheden om ontwikkelingstaken te vervullen	43
2.2.2	Ontwikkelingstaken, subtaken en vaardigheden	45
2.3	Factoren die competentie beïnvloeden	49
2.3.1	Stressoren, psychische stoornissen en cognitieve beperkingen	49
	<i>Stressoren</i>	49
	<i>Psychische stoornissen</i>	49
	<i>Terzijde: psychisch of psychiatrisch?</i>	50
	<i>Cognitieve beperkingen</i>	50
2.3.2	Protectieve factoren	51
2.4	Competentie van kinderen en ouders: wederzijdse beïnvloeding	52
2.5	Leertheorieën en competentievergroting	53
2.5.1	Klassieke leertheorie	53
2.5.2	Operante leertheorie	54
2.5.3	Sociale leertheorie	55
2.5.4	Cognitieve leertheorieën	56
2.6	Competentiegerichte strategieën	57
2.6.1	Taken verlichten en verrijken	58
2.6.2	Vaardigheden aanleren en versterken	59
2.6.3	Risicofactoren terugdringen	59
2.6.4	Protectieve factoren mobiliseren en versterken	60
2.7	Technieken ter ondersteuning van strategieën	61
2.7.1	Technieken voor gedragsbeïnvloeding	61
2.7.2	Technieken om het eigen gedrag te sturen	62
2.7.3	Cognitieve technieken om gedachten en gevoelens te beïnvloeden	63
2.8	Beïnvloeding van de morele ontwikkeling	63
	<i>Terzijde: denkfouten</i>	64
	<i>Terzijde: 'Eerst komt het eten, dan de moraal.'</i>	65
2.9	Aandacht voor het gezinssysteem en het familienetwerk	65
3	Ouders, gezin en netwerk	67
3.1	Inleiding	67
3.2	De rol van ouders	67
	<i>Terzijde: de invloed van ouders als kinderen ouder worden</i>	68
3.3	Het voortraject	69
3.3.1	Instanties, procedures en wettelijke kaders bij plaatsing	69
	<i>Van signalering tot beschikking</i>	69
	<i>Het AMHK / Veilig Thuis</i>	69
	<i>De Raad voor de kindbescherming en de kinderrechter</i>	70
	<i>De huisarts en de jeugdarts</i>	70
	<i>Toegang tot hulp voor jeugdigen met een (licht) verstandelijke beperking</i>	70
	<i>Toegang tot jeugdhulp via het jeugdstrafrecht</i>	71
3.3.2	Hulp die voorafging aan de residentiële plaatsing	71

	<i>Begeleiding</i>	71
	<i>Specifieke ondersteuning</i>	72
	<i>Interventies</i>	72
	<i>Pleegzorg</i>	73
	<i>Eerdere residentiële hulp en detentie</i>	73
3.4	De rol van de ouders en het netwerk bij de voorbereiding van de plaatsing	73
3.4.1	Het vier venster onderzoek	74
3.4.2	Familienetwerkberaad	76
	<i>Terzijde: eigen kracht</i>	77
3.4.3	Gezamenlijk onderzoek	78
	<i>Procedure</i>	78
	<i>Jongeren en problemen: algemene informatie</i>	79
	<i>Probleemverheldering</i>	79
	<i>Wensen voor verandering</i>	80
	<i>Vaststelling gezamenlijke doelen</i>	80
	<i>Ervaring: intensieve bijeenkomsten</i>	81
3.4.4	Wanneer een vier venster onderzoek, een familienetwerkberaad of een GO?	81
3.5	Rechten en plichten van ouders	81
	<i>Terzijde: wat zouden ouders in zo'n geval doen?</i>	83
3.6	De rol van de ouders en het netwerk tijdens het verdere verloop van de behandeling	83
4	Dagritme en fasering	85
4.1	Inleiding	85
4.2	Dagritme: een overzichtelijk leefbaar klimaat	86
4.3	Mogelijkheden tot observatie	88
4.3.1	Het dagritme bij aanvang van de behandeling	88
4.3.2	Het dagritme tijdens het verdere verloop van de behandeling	88
4.4	Mogelijkheden tot interventies	89
4.5	Herstel van het dagritme bij incidenten en crises	90
4.6	Veiligheid en dagritme	91
4.6.1	Onveiligheid tussen jongeren	91
4.6.2	Onveiligheid tussen jongeren en professionals	91
4.6.3	Onveiligheid en het dagritme	92
4.6.4	Veiligheid vergroten	93
4.6.5	Gezonde benadering van veiligheid	95
4.7	Het in kaart brengen en evalueren van een dagritme	95
	<i>Terzijde: 'witte vlekken'</i>	95
4.7.1	Criteria voor een goed dagritme	96
4.7.2	In kaart brengen van het dagritme	97
	<i>Ervaring: tafelschikking veranderen</i>	100

4.8	Fasering	101
	<i>Ervaring: namen voor fasen</i>	102
4.8.1	Fase 1: functioneren in het dagritme	102
4.8.2	Fase 2: werken aan doelen en werkpunten	104
4.8.3	Fase 3: voorbereiding op vertrek	106
4.8.4	Verschillende vaardigheden per fase	107
4.8.5	Promotie: toename van vrijheden en verantwoordelijkheden	107
	<i>Rechten, vrijheden, verantwoordelijkheden, privileges en beloningen</i>	108
	<i>Enkele opmerkingen</i>	110
	<i>Promotie naar een volgende fase</i>	110
4.9	Dagritme en fasering bij het opzetten van nieuwe behandelmethoden	111
	Bijlage 1: Taken en vaardigheden uit een dagritme	112
	<i>Melden waar je bent</i>	112
	<i>Wassen/douchen</i>	112
	<i>Tafeldekken en afruimen</i>	113
	<i>Eten</i>	113
	<i>Vaatwas & keuken opruimen</i>	113
	<i>Groepsoverleg</i>	113
	<i>Huiswerk maken</i>	114
	<i>Koffie/theedrinken</i>	114
	<i>Opruimen van de koffie/theepullen</i>	114
	<i>Sociale media</i>	114
	<i>School</i>	115
	<i>Beheer van fruit en koekjes</i>	115
	<i>Koken (indien van toepassing)</i>	115
	<i>Plannen van vrije tijd</i>	116
	<i>Vrije tijd</i>	116
	<i>Thema- of trainingsavond</i>	116
	<i>Contact opnemen en onderhouden met ouders en familie</i>	117
5	Observeren en communiceren	119
5.1	Inleiding	119
5.2	Grondhouding	120
5.2.1	Veiligheid	120
	<i>Voorspelbaarheid</i>	120
	<i>Echtheid en eerlijkheid</i>	120
	<i>Proportionele reacties</i>	121
	<i>Voorkomen van controleverlies</i>	121
	<i>Bieden van bescherming</i>	122
5.2.2	Belangstelling en betrokkenheid	122
	<i>Terzijde: aandacht voor uiterlijk</i>	122
5.2.3	Afstand en nabijheid	123

5.2.4	Positief en activerend	124
5.2.5	Respectvol woordgebruik en humor	125
5.2.6	Positie kiezen en grenzen stellen	126
5.2.7	Weten wat je valkuilen zijn	126
5.3	Observeren	127
5.3.1	Gedrag, gedachten en gevoelens	127
5.3.2	Observeren van gedrag	128
	<i>Beschrijf de observatie in termen van waarneembaar gedrag</i>	128
	<i>Verdeel de gebeurtenis die je observeert in afzonderlijke gebeurtenissen</i>	128
	<i>Vraag 1: Wat is de situatie of voorafgaande gebeurtenis? (S)</i>	129
	<i>Vraag 2: Wat is het gedrag? (R)</i>	129
	<i>Vraag 3: Wat zijn de gevolgen, consequenties? (C)</i>	129
5.3.3	Observeren van vaardigheden	129
	<i>Observeren van vaardigheden via een observatielijst</i>	130
	<i>Directe vaardigheidsobservaties in het dagelijks contact</i>	131
5.4	Observeren uit de tweede hand	132
5.5	Gesprekstechnieken	135
5.5.1	Uitnodigen	135
5.5.2	Aanmoedigen en het laten bestaan van stiltes	136
5.5.3	Vragen om verduidelijking: open, meerkeuze- en gesloten vragen	136
	<i>Ervaring: zo veel mogelijk open vragen</i>	137
5.5.4	Korte samenvattingen	138
5.5.5	Reflectie van gevoelens	138
	<i>Terzijde: actief of reflectief luisteren</i>	139
5.5.6	Aandachtspunten voor gesprekken met jeugdigen met een verstandelijke beperking	139
5.5.7	Slechtnieuwsgesprek	140
	<i>Ervaring: ruimte geven om emoties te uiten</i>	140
5.6	Communiceren met ouders	141
5.6.1	Engageren	141
	<i>Dagritme als kader</i>	141
	<i>Groepsregels</i>	142
	<i>Aansluiten bij wensen van het gezin</i>	142
	<i>Eigen kracht en sterke punten van het gezin noemen</i>	143
	<i>Toonzetting</i>	143
5.6.2	Positioneren	143
	<i>Belang en veiligheid van het kind voorop stellen</i>	144
	<i>Schakelen tussen positioneren en engageren</i>	144
5.7	Tot slot	145
6	Werken met een plan	147
6.1	Inleiding	147
6.2	Vier vensters	148

6.3	Venster 1: wie zijn de mensen?	149
6.3.1	Genogram	149
6.3.2	Netwerkschema en VIP-kaart	151
6.4	Venster 2: wat zijn de feiten en wensen?	152
	<i>Terzijde: vervuilde dossiers</i>	153
6.4.1	Problemen en belangrijke gebeurtenissen: de aanleiding tot de plaatsing	153
6.4.2	Delicten	155
6.4.3	Sterke punten en werkpunten	156
	<i>Informatie uit het dossier</i>	156
	<i>Observaties</i>	156
	<i>Terzijde: werkpunten bij aanvang van het verblijf?</i>	157
	<i>Vaardigheidslijsten</i>	157
	<i>Terzijde: integratie in de behandeling</i>	159
	<i>Overzichtslijst sterke punten en werkpunten</i>	160
6.4.4	Psychisch functioneren	160
6.4.5	Veiligheid	161
6.5	Venster 3: de weging	162
6.6	Venster 4: opstellen van een plan	164
6.6.1	Begrippen	165
6.6.2	Evaluatie van het laatste plan	165
6.6.3	Formuleren nieuwe doelen, werkpunten, sterke punten en afspraken	166
	<i>Terzijde: ik, jij of hij/zij?</i>	167
6.7	Tot slot	168
7	Technieken om vaardigheden te leren en inadequaat gedrag te verminderen	171
7.1	Inleiding	171
7.2	Dimensies voor gedragsverandering	171
	<i>Terzijde: inductieve opvoedingstijl</i>	172
7.3	Uitgangspunten bij het toepassen van technieken	173
7.3.1	Meer nadruk op adequaat dan op inadequaat gedrag	173
	<i>Definities</i>	173
7.3.2	Concrete beschrijving van het gedrag	174
7.3.3	Positieve formuleringen	174
7.3.4	Aansluiten op het vaardigheidsniveau	175
7.3.5	Vergroten van de acceptatie	175
7.3.6	Versterking van positieve kernovertuigingen	176
7.4	Geplande en ongeplande leermomenten	177
7.5	Onderdelen die bij alle technieken terugkomen	178
7.5.1	Contact maken	178
7.5.2	Concreet omschrijven van gedrag in stappen	179
7.5.3	Gebruik van waaroms	180

7.5.4	Afsluiten	181
	<i>Terzijde: wachten op het knikje dat niet komt</i>	182
7.6	Technieken om adequaat gedrag te versterken en aan te leren	182
7.6.1	Feedback op adequaat gedrag	182
	<i>Ervaring: minder gemakkelijk dan het lijkt</i>	183
	<i>Terzijde: narcistjes kweken?</i>	184
7.6.2	Instructie	185
7.6.3	Voordoen	186
7.6.4	Oefenen	187
7.6.5	Aandachtspunten bij jeugdigen met een licht verstandelijke beperking	188
7.7	Technieken om inadequaat gedrag te verminderen	189
7.7.1	Corrigerende instructie	189
	<i>Ervaring: voordelen van positieve omschrijvingen</i>	189
	<i>Terzijde: de eigen beleving inbrengen?</i>	191
7.7.2	Gedragsuggestie	192
7.7.3	Verkorte corrigerende instructie	193
7.7.4	Voordoen en oefenen	193
7.7.5	Sturende feedback	194
	<i>Discussie: waarom heeft sturende feedback de voorkeur boven negeren?</i>	195
7.7.6	De stopinstructie	196
	<i>Discussie: wat leren jongeren van een stopinstructie?</i>	196
7.7.7	Apart zetten	197
	<i>Discussie: kunnen of willen?</i>	198
7.8	Sancties en waarschuwingen	199
7.8.1	Sancties	199
	<i>Discussie: kun je jongeren dwingen om een excuus aan te bieden?</i>	199
7.8.2	Waarschuwingen	200
7.9	Timing en inseasonen	202
7.10	Van externe sturing naar zelfsturing	204
7.11	Tot slot	205
8	Reflectie en zelfsturing	207
8.1	Inleiding	207
8.2	Inventarisatie van veranderwensen	208
8.2.1	Silhouet: kwaliteiten en wensen	209
8.2.2	Gebruiksaanwijzing	210
8.2.3	Wenskaarten	210
8.3	Analyse en zelfobservatie	212
8.3.1	Stripverhaal	212
8.3.2	Probleemanalyse	213
	<i>Problemen elders</i>	215
8.3.3	Delictanalyse	215

8.3.4	Spanningsopbouwschema	216
8.4	Meningen en opvattingen	218
8.4.1	Wat vinden jongeren?	218
8.4.2	Morele dilemma's	218
8.4.3	Informatie geven	220
8.4.4	Gevoelige onderwerpen	221
	1. <i>Introductie van het onderwerp</i>	221
	2. <i>Algemene informatie (maatschappelijke context)</i>	221
	3. <i>Relationele context</i>	222
	4. <i>Individuele context</i>	222
	5. <i>Is er sprake van een vraag of probleem?</i>	222
8.4.5	Tweekolommengesprek	223
8.5	Mentorgesprek	224
8.5.1	Wat doet een mentor?	224
8.5.2	De mentor in gesprek met de jongere	224
	1. <i>Wel en wee</i>	225
	2. <i>Punten van de jongere inventariseren</i>	225
	3. <i>Terugkomen op afspraken van het vorige mentorgesprek</i>	225
	4. <i>Werkpunten doornemen</i>	226
	5. <i>Praktische punten</i>	226
	6. <i>Afspraken maken en noteren</i>	226
8.6	Groepsoverleg	227
8.6.1	Opzet van het overleg	227
	<i>Ervaring: groepsoverleg vraagt veel vaardigheden</i>	228
8.6.2	Overleg bij bijzondere gebeurtenissen	229
8.7	Managersysteem	230
	<i>Ervaring: randvoorwaarden</i>	230
8.8	Jongeren voorlichting laten geven over de werkwijze	231
8.8.1	Uitleg aan nieuwe jongeren	231
8.8.2	Rondleiding voor bezoek	231
9	Feedbacksystemen	233
9.1	Inleiding	233
9.2	Puntensysteem	233
9.2.1	Puntenkaart	234
9.2.2	Dagelijks verschil, dagelijks minimum en spaarpunten	237
9.2.3	Kaart wisselen	237
	<i>Terzijde: achter de jongere aan?</i>	238
9.3	Toepassing van het puntensysteem	239
9.3.1	Taalgebruik, punten en sancties	239
	<i>Discussie: gelijke monniken gelijke kappen?</i>	240
9.3.2	Motivatie om mee te doen	241
9.3.3	Koppeling van het puntensysteem aan de fasering	241

9.3.4	Keuze van privileges	242
9.3.5	Verschillende varianten puntenkaarten	243
9.3.6	Zelfbeoordeling en zelfsturing	246
9.4	Discussiepunten ten aanzien van het puntensysteem	247
	<i>Omkoperij</i>	247
	<i>Ervaring: symbolische waarde van privileges</i>	247
	<i>Hanteerbaarheid als er meer jongeren tegelijkertijd in het puntensysteem zitten</i>	248
	<i>Oneerlijk</i>	248
	<i>Ongelijkheid</i>	248
	<i>Kinderachtig</i>	248
	<i>Jongeren doen niet mee</i>	249
	<i>Moet feedback voor inadequaat gedrag een onderdeel zijn?</i>	249
	<i>Wat is het verschil met een beloningssysteem?</i>	249
	<i>Is een puntensysteem niet repressief?</i>	250
9.5	Vervolgsystemen	250
9.5.1	Dagelijks beoordelingssysteem	251
	<i>Varianten</i>	253
9.5.2	Zelfbeoordelingskaart	254
9.5.3	Voordelen en nadelen van dagelijkse en wekelijkse beoordelingssystemen	255
9.6	Schoolkaart	256
9.7	Beëindiging van feedbacksystemen	258
	Bijlage 1: Vragen voor de evaluatie van feedbacksystemen	259
	<i>Structuur en inhoud van puntenkaarten</i>	259
	<i>Gebruik van de puntenkaart</i>	259
	<i>Structuur en inhoud van beoordelingskaarten</i>	259
	<i>Gebruik van beoordelingskaarten</i>	260
10	Regels	261
10.1	Inleiding	261
10.2	Functie van regels	261
	<i>Veiligheid</i>	261
	<i>Ervaring: iedereen moet zich veilig kunnen voelen</i>	262
	<i>Belangen van jongeren en groepsleiding</i>	262
	<i>Overzichtelijkheid van het dagritme</i>	262
	<i>Adequaat functioneren in de samenleving</i>	263
	<i>Terzijde: andere regels in het gezin en het netwerk</i>	263
	<i>De uitvoering van de behandeling</i>	263
	<i>Een prettige sfeer in huis</i>	264
	<i>Privacy</i>	264
	<i>Terzijde: ook groepsleiders kloppen voordat ze naar binnen gaan</i>	264

10.3	Regels in relatie tot rechten, vrijheden, verplichtingen, verboden en afspraken	265
	<i>Rechten</i>	265
	<i>Vrijheden</i>	266
	<i>Verplichtingen</i>	266
	<i>Verboden</i>	266
	<i>Afspraken</i>	266
10.4	Vastleggen en aanpassen van regels	267
10.5	Criteria voor het formuleren van regels	268
10.5.1	Respect	268
10.5.2	Een concrete beschrijving	268
10.5.3	Positieve formulering	268
10.5.4	Waaroms	269
10.5.5	Controleerbaarheid	269
10.6	Bekendmaken van regels	270
10.7	Beperkingen van regels	270
10.7.1	Seksualiteit, alcohol en drugs	270
10.7.2	Regels bieden geen volledige bescherming	271
10.7.3	Toenemende roep om regels na de start van een nieuwe leefgroep	272
10.8	Wanneer regels niet opgevolgd worden	273
	Bijlage 1: Voorbeelden van regels	275
	<i>Veiligheid</i>	275
	<i>Drugs</i>	275
	<i>Taalgebruik</i>	275
	<i>Omgangsvormen</i>	275
	<i>Gebruik van telefoons en sociale media</i>	275
	<i>Bezoek</i>	276
	Bijlage 2: Regels over huishoudelijke taken	277
11	Incidenten en crisissituaties	281
11.1	Inleiding	281
11.2	Begripsbepaling	281
11.3	Basisprincipes bij incidenten en crisissituaties	282
11.3.1	Geef voorrang aan het dagritme	282
11.3.2	Grijp in aan het begin van een gedragsketen	283
11.3.3	Benoem het aandeel van de jongere in termen van taken en vaardigheden	283
11.3.4	Vraag assistentie en verdeel de rollen	284
11.3.5	Stel de veiligheid van jezelf en anderen voorop	285
11.4	Spanning reducerende non-verbale signalen	286
11.4.1	Ruimtelijke positie	286

II.4.2	Stemgeluid en oogcontact	287
II.4.3	Bewegingen	288
II.4.4	Fysiek contact	288
II.5	Technieken om inadequaaf gedrag te stoppen en om te buigen	288
II.5.1	Verkorte corrigerende instructies	288
	<i>Verkorte corrigerende instructie</i>	289
II.5.2	Verkorte corrigerende instructie tijdens afleidend gedrag	289
II.5.3	Verkorte corrigerende instructie tijdens inadequaaf gedrag met een acuut karakter	290
II.5.4	Verkorte corrigerende instructie tijdens ernstig inadequaaf gedrag en geblokkeerd dagritme	291
	1 <i>Instrueer gedrag dat voor de jongere gemakkelijk uitvoerbaar is</i>	291
	2 <i>Bouw via een aantal instructies gedrag op dat het probleemgedrag uitsluit</i>	291
	3 <i>Gebruik spanning reducerende non-verbale signalen</i>	291
	4 <i>Blijf bij het onderwerp</i>	292
	5 <i>Maak de situatie voorspelbaar door steeds te vertellen wat de volgende stap is</i>	292
II.5.5	Is de verkorte instructie haalbaar en realistisch?	293
II.6	Enkele fysieke technieken	294
II.6.1	Fysieke beheersing	294
	<i>Evaring: soms is beetpakken de enige optie</i>	295
II.6.2	Het stopteken en het schepje	295
	<i>Elementen van het stopteken</i>	295
	<i>Elementen van het schepje</i>	297
II.6.3	Fysiek sturen	297
	<i>Discussie: liever fysiek sturen dan beetpakken</i>	298
II.7	Apart zetten	299
II.8	Invloed van niet direct betrokkenen tijdens incidenten en crisissituaties	301
II.8.1	Maak onderscheid tussen betrokkenen en niet-betrokkenen	301
II.8.2	Maak de niet-betrokkenen belangrijk en informeer hen	302
II.8.3	Geef niet-betrokkenen een aandeel in het oplossen van het incident of de crisis	302
II.9	Tot slot	303
12	Samenwerking tussen groepsleiding en andere disciplines	305
12.1	Inleiding	305
12.2	Verschillende rollen en verantwoordelijkheden bij multidisciplinair werken	306
12.3	Samenwerking tussen groepsleiders en diagnostici	307
12.4	Samenwerking tussen groepsleiders en therapeuten	308
12.4.1	Soorten therapie	308

12.4.2	Overleg tussen de groepsleiding en de therapeut	310
12.5	Samenwerking tussen de leefgroep en de school	310
12.6	Samenwerking met aan school verwante voorzieningen en met werk	312
12.7	Samenwerking tussen groepsleiding, ambulante begeleiding en systeemtherapeuten	312
13	Vertrek en vervolg	315
13.1	Inleiding	315
13.2	Tussenvormen van residentiële en ambulante jeugdhulp	315
13.3	Terug naar huis of het eigen netwerk	317
13.3.1	Doelen en afspraken voor vervolg	318
13.3.2	Veiligheidsplan	318
13.3.3	Opvoedingsvaardigheden	320
13.4	Naar een pleeggezin of vervolginstelling	320
13.5	Zelfstandig wonen	321
	<i>Ervaring: 'alle remmen los'</i>	321
13.6	Vorbereiding op vertrek van de groep	322
13.7	Vervolghulp	323
13.8	Tot slot	323
	Referenties	325